

Лариса КОБЕЛЯНСЬКА,
керівник Програми рівних
можливостей ПРООН, канди-
дат філософських наук

СТРАТЕГІЯ ВРАХУВАННЯ ГЕНДЕРНИХ АСПЕКТІВ: ПІДХІД ООН

Початок ХХІ століття позначено загостренням уваги до проблеми прав людини і забезпечення її свободи. Цей виклик часу спричинює необхідність формування відповідної концепції колективних зусиль усіх країн світу, а також внеску в її вирішення кожної країни зокрема.

Фундаментом цієї глобальної концепції є принцип універсальності прав людини. Він є висхідною ідеєю ООН, зафіксованою у Статуті цієї міжнародної організації, лежить в основі Всезагальної декларації прав людини. Проголосити його можна так: «Жодна людина, незалежно від статі, етнічної чи расової належності не повинна страждати від порушення своїх прав чи зневажливого ставлення до них».

Принцип прав людини втілює в собі сміливу ідею про те, що всі люди мають право вимагати таких соціальних умов, які захищали б їх від зловживань і нестатків, гарантуючи вільне і гідне життя. Саме поняття «права людини» постійно поглиблюється і набуває більш глибинного змісту. Воно пов'язується із загальним прогресом і розвитком людства. Адже до останнього десятиріччя розвиток людського потенціалу і людські права розглядались як паралельні процеси і з точки зору концептуальної, і як оперативний підхід. Однак сьогодні спостерігається тенденція до їх зближення – суспільство починає усвідомлювати, що бути бідним – означає бути безправним і вразливим.

Посилюється усвідомлення того, що права людини можуть надати додаткової ваги процесові розвитку. Відданість принципу прав людини сприяє вдосконаленню юридичних механізмів і інститутів – системи законодавства, судової системи, процедури судових

процесів, що є засобами забезпечення свободи і розвитку людського потенціалу. Принцип прав людини також надає моральної легітимності зміні пріоритетів у напрямі допомоги найбільш знедоленим і ізольованим, тим, хто став жертвою дискримінацій. У контексті прав людини права жінок розглядаються не лише як проблема подолання гендерної дискримінації, а як одне з нагальних політичних питань.

Питання тендерної рівноправності вже досить давно сприймається світовим співтовариством не як соціальне питання, а як політичне, питання захисту прав людини, яке вимагає політичних рішень та розширеної сфери застосування в інтересах не лише жінок, а й чоловіків та, врешті, – всього суспільства.

Демократичне суспільство не може прийняти ситуацію, коли половина населення частково або повністю відмежована від прийняття рішень, що впливають на все суспільство. Тим паче не може суспільство прийняти ситуацію, коли половина населення є маргіналізованою у відношенні до своїх основних громадянських прав і обов'язків.

Політика рівних прав і рівних можливостей для жінок і чоловіків вписана у контекст загальносвітових процесів сьогодення – тому має сенс подати їхні загальні характеристики.

Поширеною є думка про необхідність вирішення суспільством насамперед економічних проблем, щоб вже на їх підґрунті будувати громадянські, політичні і гендерні права.

Викривлення полягає у тому, що громадянські і політичні права, з одного боку, та економічні і соціальні права – з іншого, розглядаються не як дві сторони однієї медалі, а як конструюючі концепції майбутнього. Сучасна ж світова тенденція полягає у широкому визнанні нерозривності цих двох правових комплексів. Мета людства полягає у досягненні і забезпеченні всіх прав – громадянських, культурних, економічних, політичних, соціальних – для усіх людей. Права людини не є нагородою за розвиток. Навпаки, без здійснення прав

людини не може бути забезпечений і розвиток. Тільки наявність політичних свобод, що передбачає право всіх чоловіків і жінок на рівній основі брати участь у житті суспільства, дає людям можливість по-справжньому скористатися благами економічних свобод.

Можна сказати, що економічні та соціальні права є одночасно стимулом до формування міцної економіки, й її результатом.

Саме з цієї причини для досягнення стійкого розвитку людського потенціалу необхідно як ввести у суспільну свідомість, так і забезпечити на практиці реалізацію широкої концепції прав людини.

Універсальність життєвих законів вимагає, щоб люди ставились один до одного як до рівних, без будь-якої дискримінації, Принцип рівності є рушійною силою в галузі прав людини. Він також є одним із стовпів процесу розвитку людського потенціалу. Результатом розвитку суспільства стало укорінення правил, цінностей, інститутів і юридичних норм для зміцнення рівності і ліквідації дискримінації. Водночас дискримінація продовжує залишатися невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Чому? Норми можуть змінюватись, але недостатньо швидко і не за усіма важливими напрямками. Боротьба з дискримінацією і зміцнення принципів рівності можуть отримати формальне визнання в рамках закону, але дискримінація продовжує існувати в політиці при розподілі ресурсів і соціальних благ.

Таким чином, навіть з урахуванням наявних правових норм, практика дискримінаційного підходу і нерівність все ще поширені у багатьох країнах. Можливість отримання рівної зарплати, рівність з точки зору зайнятості та участі у політичному житті може набувати формального визнання, але за відсутності ефективного діючого законодавства або реальних, дієвих механізмів його забезпечення все ще залишається неефективним стосовно жінок.

Саме тому на порядок денний основних цілей, що стоять перед людством у XXI столітті, світова спільнота

виносить створення кращого світу для всіх людей — світу, в якому не буде місця будь-якій нерівності: класовій, гендерній, расовій, етнічній. Зобов'язання щодо цього взяла на себе й Україна, підписавши серед 189 країн — членів ООН Декларацію Тисячоліття, в якій сформульовано основні цілі в галузі розвитку. Серед основних тем — досягнення рівності жінок і чоловіків, що є не лише вимогою елементарної соціальної справедливості, не лише необхідною складовою демократії, а й реалізацією можливості наближення до мети сталого людського розвитку — організації суспільних відносин на принципах справедливості, рівного доступу до ресурсів, рівноправного розподілу національних багатств.

Ця ціль важлива не лише сама по собі, а й з точки зору розширення можливостей людства у досягненні всіх інших цілей. При цьому, однією з найважливіших є умова рівноправної участі жінок у прийнятті рішень у всіх сферах соціального життя, що суттєво впливає на ефективність державного управління і керівництва.

Дослідження, що проводяться в різних країнах, переконливо свідчать: стратегії в галузі розвитку, прийняті політичні рішення не можуть бути ефективними, якщо вони ігнорують внесок жінок.

Переваги залучення жінок, врахування їхнього внеску, їхньої думки відчує все суспільство: адже воно, нарешті, зможе орієнтувати всі програми, що мають сприяти розвитку (включно з охороною навколишнього середовища, охороною здоров'я, освітою, раціональним використанням природних ресурсів, розподілом фінансів і ресурсів тощо) на задоволення потреб і врахування пріоритетів всіх членів суспільства — як жінок, так і чоловіків. Це забезпечить не лише інший підхід до вирішення названих проблем, а й принципово змінить ситуацію — стане соціально орієнтованою політика, інвестиції набудуть гуманітарного змісту, поліпшиться соціальне самопочуття нації. Такий стан речей заохотить і чоловіків брати на себе не лише ризики, а й обов'язки.

Зазначений підхід передбачає обов'язкове визначення чітких державних гендерних стратегій і, відповідно до них, вироблення державної гендерної політики. Саме це є частиною тих зобов'язань, які прийняла на себе Україна, підписавши міжнародні документи щодо забезпечення гендерної рівності.

При цьому потрібно мати на увазі кроссекторальність гендерних проблем, що вимагає не лише прийняття спеціальних державних програм а, найголовніше, врахування цих особливостей у формуванні всіх без винятку державних програм. І це не лише відповідає новим викликам часу, а й відкриває нові можливості для розвитку суспільства, перспективи, від яких виграє все суспільство.

Такий підхід виправдав себе у багатьох країнах світу і підтвердив закономірність: країна досягає вищих рівнів розвитку, якщо вона використовує потенціал усіх членів свого суспільства, і жінок, і чоловіків, залучаючи жінок на паритетних началах до управління і прийняття рішень на всіх рівнях. Особливо ж, якщо це відбувається з урахуванням пропорційності і паритетності, без зосередження і акумулювання потенціалу статей на різних полюсах, з рівномірним, рівноправним і рівновідповідальним розподілом між ними і прав, і можливостей, і відповідальності.

Важливим, водночас, є врахування істотних відмінностей і нерівності, які реально існують між жінками і чоловіками. Ці відмінності і нерівність, природно, по-різному проявляють себе в різних секторах, вони специфічні для кожної країни. Водночас, простежується і певна типовість, яка дозволяє говорити про прояви нерівності у таких сферах, як:

- доступ до прийняття рішень і участь у представницьких органах;
- нерівність у домогосподарстві;
- відмінності у юридичному статусі і правах;
- гендерний розподіл праці в економіці;
- нерівність у домашньому/неоплачуваному секторі;
- насильство у відношенні до жінок;
- дискримінація.

Нерівність жінок і чоловіків – це проблема взаємовідносин, і її неможливо викоринити, якщо зосереджувати увагу лише на проблемах однієї статі. Необхідно застосувати такий підхід, який би сфокусувався на перегляді практик і структур, які укорінюють різні види нерівності. Особливо це стосується розподілу праці, доступу до ресурсів та контролю над ними, а також можливостей брати участь у прийнятті різноманітних рішень. Тому перегляд гендерних ролей і відносин можливий тільки за умови участі у цьому процесі обох статей. Адже практика довела: поліпшення умов життя однієї статі не вирішує загальних соціальних проблем, та й навіть призводить до дискримінаційного становища іншої.

Таким чином, принцип рівності повинен містити у собі і право на відмінність, враховувати відмінні риси, характерні для жінок і чоловіків. Адже життя жінок і чоловіків значно відрізняються через репродуктивну функцію жінок. Питання в тому, що ці відмінності не повинні негативно відбиватися на умовах життя жінок і чоловіків, вести до дискримінації. Навпаки, вони мають, відповідним чином, враховуватися, знаходити своє відображення у рівному розподілі економічних, соціальних і політичних можливостей.

На жаль, практика дискримінації за ознакою статі продовжується в усіх країнах світу. Так, річний дохід найбагатшого 1% населення світу дорівнює річному доходу найбідніших 57%. Жінки ж, при цьому, є ще біднішими, оскільки, за даними ООН, вони володіють лише 1/100 всіх світових багатств. Шукаючи шляхів розв'язання цієї проблеми, світова спільнота виробила і запропонувала механізм забезпечення гендерної рівності, який дає можливість будувати стійке, справедливе й розвинене суспільство.

Рівність вже, певною мірою, є тим європейським стандартом, яким вимірюється розвиток особи і суспільства.

Волевиявлення ж обох статей – жінок та чоловіків – щодо їхніх можливостей і прав, правових принципів, розбудови суспільних та державних структур є нормою для цивілізованої держави.

Larysa KOBELYANSKA
UNDP Ukraine, Equal
Opportunities Programme,
Kyiv, Ukraine

CONSIDERING GENDER ISSUES: UN APPROACHES

Annotation

First, the author appeals to the principle of human rights universality («every person, regardless his/her gender, ethnical and racial differences, should not suffer violations of his/her rights or disrespectful attitude to them»), which is the initial idea of the UN. The current century is marked by a special attention to human rights and ensuring each person's freedom. Besides that, the author stresses the fact that the concept of human rights is tightly connected with the general progress and development of mankind, for it is obvious that being poor means being vulnerable and deprived of civil rights.

Next comes the analysis of the question of women's rights. Democratic society cannot admit the situation when half of the population is partially or entirely deprived of making decisions that affects the whole society. The author provides a general description of the policy of equal rights and opportunities for women and men, for it is a part of global processes nowadays. It is important to understand the unity of two complexes of rights: civil and political, on one side, and social and economical, on the other. It is proved that social and economical rights are a stimulus to forming a strong economy, as well as its result.

Instead of that, discrimination continues to be a part of our everyday life, existing in politics, in the process of resources and social welfare distribution. Ukraine has signed the UN Declaration of the Millennium, where one of the main goals in the sphere of development is achieving equality between women and men, and by this our country has accepted

the great responsibilities laid by the document. The strategies in the sphere of development and political decision making cannot be effective without women's participation. Involving women will result in a global change in the situation: in a more socially oriented policy, humanitarian contents of investments, and improvement in the social atmosphere of the nation.

This approach presupposes the forming of state gender policy (taking into consideration differences and inequalities that really exist between women and men). The world society has formed and suggested the mechanism of ensuring gender equality that should be used to build a stable, fair and developed society.